

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1985
Σελ. 583-590

ΕΠΙΜΗΘΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΡΑΧΟΝ

Α΄

Ναί, ὅλοι δὲν εἶχον πλεύσει μὲ τὰς λέμβους ἕως ἐκεῖ — εἰς τὸν βορεινὸν ἐκεῖνον ἄγριον βράχον τοῦ πελάγους, ὅπου ὁ Βορρᾶς, ὡς νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ Πὰν ὁ μέγας, ζωντανὸς ἀκόμη, δὲν ἔπαυε νὰ φυσᾷ τὴν πελώριον σύριγγα, βόσκων τὰ λευκόχαιτα πρόβατά του, τὰ κύματα. Καὶ ὅμως δι' ὅλους σχεδὸν ὁ βράχος ἐφαίνετο νὰ σαλεύη.

Ἦτο ἀρχὰς θέρους, τὴν 25ην ἡμέραν τοῦ Μαΐου. Ἡ συντροφιά ὅλη, ἀπὸ φίλους καὶ πατριώτας ἀγαπημένους, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐκτελέσῃ θαλασσίαν ἐκδρομὴν, μὲ σκοπὸν ἱεροτελεστίας ἅμα καὶ πανδαισίας διὰ τὴν ἐπαύριον, Πέμπτην τῆς Ἀναλήψεως. Ἦτο εἰς τὰ 94 — τὸν περασμένον αἰῶνα! Ὁ βράχος, εἰς τὴν βορείαν ἐσχατιὰν τοῦ τόπου, ἦτό ποτε κωμόπολις. Ἐσώζοντο ἐκεῖ ἐξωκκλήσια. Τὸ κυριώτερον ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖ ἐπρόκειτο νὰ ψαλῆ παννυχίς, καὶ νὰ τελεσθῆ λειτουργία!

Ἄλλοι ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν χωρίον, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εὐλαβεῖς εἰς τὰ θεῖα ἢ φίλοι τῶν ἐκδρομῶν, μαθόντες τὸ σχέδιον, ἐπροθυμήθησαν ν' ἀπέλθωσι διὰ ξηρᾶς, τρεῖς ὥρας δρόμον, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Ἡ κυρίως παρέα, ὀκτῶ ἢ δέκα νέοι, ὅλοι φίλοι καὶ καλόκαρδοι, τὴν αὐγὴν τῆς Τετάρτης, ἐνῶ ἔλαμπεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Γραίου (ᾧ, ὁ πολυπαθὴς καὶ πικροαίματος, ὁ προσφιλεῖς καὶ φαεινὸς Γραῖος!), μέσα εἰς κυανᾶ καὶ πορφυρᾶ αἰθέρια χρώματα, γλυκὰ τὸ λυκαυγές, πρὶν φυσήσῃ ἀκόμη τὸ πρωινὸν μελτεμάκι, ἐπέβησαν εἰς μεγάλην βάρκαν κ' ἐξέπλευσαν. ὦ, τὰ ὠραῖα προσφιλῆ παράλια τῶν Ἑλληνικῶν νήσων! ὦ, δὴ αἴλις ὄβ Γκρηῖς!... ἠτέρναλ σόμμερ γκίλδς δέμ γιέτ¹.

Μὲ τὰς κώπας διέσχισαν τὰ γαλήνια νερὰ τοῦ λιμένος, παρέπλευσαν τὸ ὀγκῶδες Μπούρτσι, τὸ μικρὸν βραχῶδες Δασκαλειό, ὅπου κάθε βράχος διηγεῖται μίαν ἱστορίαν τῶν μαθητικῶν μας χρόνων — ὅταν ἐφεύγαμεν κρυφὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἐπαίρναμεν ἀναρῶτα* καμμίαν βάρκαν, ἢ ἐτρέχαμεν ἀπὸ γυαλὸν εἰς γυαλὸν, κ' ἐκολυμβούσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν ὡς δελφίνια. Ὑπερέβησαν τὰ λευκὰ Λαζαρέτα μὲ τὴν ὠραῖαν ἀποβάθραν καὶ τὰς μαρμαρίνας βαθμίδας. Διέβησαν, ἀντικρὺ εἰς τὸ ὑψηλὸν νησιδίον

Μαραγκό, ανάμεσα εἰς τὴν Μπούταν — ἄκραν ἀπότομον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, μὲ τόσους ἀπεσπασμένους σπαρτοὺς βράχους, ὅπου, ὅταν ἤμην παιδίον, καὶ παρέπλεα τυχὸν ἐκεῖ, ἐφантаζόμενη πῶς ἔβλεπα τὸ φάσμα τοῦ γερο-Μιτζέλου — ὁ γέρον εἶχε πνιγῆ εἰς τὰ ὠραῖα γαλανὰ νερὰ ἐκεῖ, ἐνῶ ἤσχολεῖτο θηρεύων κοχύλια καὶ πεταλίδες— καὶ εἰς τὰ δύο νοτιανατολικά νησιά, τὴν Ἄρκον, τὴν πρασινοβολοῦσαν καὶ στολισμένην μὲ λευκὴν τραχηλιάν, καὶ τὴν Τρουπ' τὴν, μικρὰν, δειλὴν, κρύπτουσιν τὸ πρόσωπον εἰς μίαν πτυχήν ὀπισθεν τῆς ἐσθῆτος τῆς μητρὸς τῆς.

Εἶτα ἐπρόβαλαν εἰς τὸ πέλαγος — εἰς τὸ πέραμα τὸ μεταξὺ τῶν δύο νήσων ἔβαλαν πλώρην κατὰ τὸν Βορρᾶν. Ἡ αὐγὴ ἀπὸ πορφυρᾶς εἶχε γίνεῖ ροδίνη, εἶτα χρυσοῦ. Ἡ θάλασσα εὐμενῆς φαίνεται νὰ γλυκαίνεται ἀπὸ τὰ τόσα θεσπέσια κάλλη, καὶ ὀρχεῖται φαιδρὰ, πλήττουσα τὴν στείρην —καρίναν— τῆς ἀκάτου. Τὸ ἀπόγειον ὡς γλυκεῖα μητρικὴ θωπεῖα φυσᾶ, ψιθυρίζον ἔρωτας καὶ θάλπος ἐστίας εἰς τὰ ὦτα. Ἦκαμαν πανιά. Καὶ πλέουν, πλέουν. ὦ, ἰδού, τ' Ἀραπάκια, οἱ ἀμαυροὶ σκόπελοι, μὲ τὰς κορυφὰς των, ποὺ γυαλίζουν ἀμυδρὰ, σεμνά, ὡς κοράλλια, εἰς τὴν ἐωθινὴν ἀκτῖνα. Διατί συνθλίβετε οὕτω τὸ κύμα, καὶ κάμνετε νὰ κοχλάζουν τὰ νερὰ, ἀνάμεσα εἰς τὰς σκληρὰς σιαγόνας σας;

—ὦ, φανῆτε εὐμενῆ πρὸς τοὺς πλέοντας ναυβάτας, ὦ πατριωτικὰ Ἀραπάκια.

Καὶ πλέουν, πλέουν. Ἰδού τὸ Ἀσπρόνησο — ὁ πάλλευκος βράχος, οἱ ἀποθέται, ὅπου ρίχνουν τὰ κουνέλια, καὶ ὅπου πηγαίνουν οἱ ἴδιοι ποὺ τὰ ἔρριψαν διὰ νὰ τὰ κυνηγοῦν. Δὲν ἀκοῦτε γαυγίσματα παραπονετικὰ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βράχου κατερχόμενα, ὦ ναυβάται; Κάποιος εἶχε ρίψει τὸν σκύλον του ἐκεῖ ἐπάνω, ἀλλ' ὁ σκύλος ἔπεσε πάλιν κολύμβι, κ' ἐπανήλθε πρὸς τὸν ἀφέντην του.

Ἰδού, ἔφθασαν εἰς τὸν Σιδεριᾶν, ἢ τὰ Σιδερονήσια. Πέτραι καὶ βράχοι ὅπου ἐπάγωσεν ἐπάνω σας τὸ χρῶμα τῆς τρικυμίας κ' ἐκρυσταλλώθη τὸ φύσημα τοῦ Βορρᾶ, εἶθε νὰ μεταδίδετε διὰ πάντοτε τὴν ὄψιν καὶ τὴν πνοὴν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀρμούς καὶ τὰ νεῦρα τῶν ποντοπόρων [τῶν] βιοπαλαιστῶν μας.

*

**

Τέλος ἔφθασαν ἀντικρὺ στὸ Κλῆμα· μίαν ἀπορρῶγα ἄξενον ἀκτῆν. Ὁ ἥλιος τοὺς εὔρε παρὰ τὸ στόμιον τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς. ὦ, ἦτο καιρὸς διὰ ν' ἀνατείλῃ ἐπὶ τέλους. Θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ κύψουν ὅλοι οἱ ἐπιβάται, νὰ χαμηλώσῃ καὶ ἡ βάρκα, διὰ νὰ εἰσέλθουν ἐκεῖ. Ὁ Χατζηραφτάκης, ὁ ἡγέτης τῆς ἐκδρομῆς, καὶ ἰδιοκτῆτης τῆς βάρκας — ὅστις ἐγνώριζεν ὅλα τὰ κατατόπια τῶν συναγρίδων καὶ φαγκριῶν, χωρὶς ἄλλως νὰ ἐπαγγέλλεται τὸν ἀλιέα— τοὺς εἶχεν ὑποσχεθῆ μίαν συναγρίδα, 4 ὀκάδων καὶ κάτι. Ἦτο μᾶλλον ἀρχοντόπουλον τοῦ τόπου καὶ κτηματίας, ἰσόβιος δημοτικὸς

σύμβουλος — ἄς πεζολογήσωμεν ὀλίγον— διὰ δύο λόγους· πρῶτον, διότι ἡ κάλπη του ἦτο πάντοτε τελευταία (καθότι δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ὅστις νὰ καλῆται Ψαρουδάκης ἢ Ωιμενόπουλος εἰς τὸν τόπον) καὶ δεύτερον, διότι καὶ τὰ δύο κόμματα τὸν ἤθελαν — αὐτὸς δὲ δὲν ἤθελε νὰ λυπήσῃ τὸ ἔν, δηλῶν ὅτι ἦτο μὲ τὸ ἄλλο. Ἐκεῖ λοιπόν, εἰς τὴν Σκοτεινὴν Σπηλιὰν ὁ Χατζηραφτάκης ἤγρευσε τὴν ἐπηγγελμένην συναγρίδα ἀκριβῶς τόσῃ, ὅσῃ τὴν εἶχεν ὑποσχεθῆ· τέσσαρας καὶ μισὴν ὀκάδας τὸ βάρος.

Τέλος, μὲ τὴν γενναίαν συναγρίδα ὡς γέρας, τῶν πρωινῶν θαλασσίων ἀγώνων τῶν τὸ ἔπαθλον, ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν Σπηλιὰν. Ἐπλησίαζον ἤδη εἰς τὸ τέρμα τοῦ πλοῦ, εἰς τὸν βορεινὸν Βράχον. Ἀλλὰ πρὶν φθάσουν ἐκεῖ — nos te facimus, Fortuna, deam!* — συνέβη νὰ συναντήσουν εἰς τὸ πέλαγος, τί; ἓν πλοῖον, ἀπλῶς. Ἀλλὰ τὸ πλοῖον προήρχετο ἀπὸ μίαν τῶν Κυκλάδων τῶν οἰνοφόρων — τὴν Κέαν ἢ τὴν Πάρον, δὲν ἐνθυμοῦμαι— κ' ἔπλεε διὰ Θεσσαλονίκην φορτωμένον κρασιά.

Ἡ ὁμάς τῶν πανηγυριστῶν δὲν ἦτο ἀπρομήθευτος· ὁ τόπος τῶν δὲν ἦτο ἄοινος. Εἶχαν πάρει μαζί τους δαμετζάναν πλήρη, προσέτι δύο φλάσκες μαύρου· εἶτα ἄλλας δύο, τὴν μίαν ἐκ κεφαλοκρούστου ροδίτου, τὴν ἄλλην μοσχάτου ξανθοῦ. Ἀλλὰ... νὰ συναντήσῃ τις παρ' ἐλπίδα εἰς τὸ πέλαγος κρασοκάικο γεμάτο, καὶ νὰ πωλῆ πρὸς 12 λεπτὰ τὴν ὀκάν... εἶναι τόσον ἐκπληκτικὸν τὸ πρᾶγμα... «Ἡμεῖς σὲ ποιοῦμεν θεάν, ὦ Τύχη».

Τὸ συμβούλιον ἐντὸς τῆς βάρκας ἐν ἀκαρεῖ διεσκέφθη καὶ ἀπεφάσισεν. Ἀγγεῖον ἄλλο εὐκαιρον δὲν εἶχον, εἰμὴ τὴν ρακολαγήναν, 22 ὀκάδας χωροῦσαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν πάρει γεμάτην νερὸν ἀπὸ τὸν λιμένα. Ἐχύθη εἰς τὴν θάλασσαν τ' ὀλίγον νερὸν τὸ ὁποῖον εἶχε μείνει ἀκόμη, καὶ ἡ μεγάλη λάγηνος ἐγεμίσθη οἴνου διάρμενα* ἢ ὑπέρκαλα², ἂν θέλετε, δηλαδὴ ἀπὸ κωπαστὴν εἰς κωπαστὴν τῶν δύο πλοίων.

Β'

Καθὼς εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἦσαν ἤδη εἰς τὰ μισὰ τοῦ ἔσπερινου, ὁ κύρ Νικολάκης ὁ Κόκκινος, πιστὸς καὶ ἀξιαγάπητος φίλος, εἶχεν ἀρχίσει νὰ μὲ κατηχῆ καὶ νὰ μὲ πείθῃ —διότι εὐρέθη κ' ἐγὼ ἐκεῖ· ἀληθινά, δὲν εἶχα ὑπάγει μὲ τὴν βάρκαν, ἀλλὰ μὲ τοὺς πόδας μου— ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξάπαντος ν' ἀρχίσω τέλος πάντων νὰ σκέπτομαι ὀρθότερα περὶ τῶν πραγμάτων καὶ περὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ μου, καὶ ὅτι ἦτο καιρὸς πλέον νὰ κάμω καλὴν ἀρχὴν νὰ... βγάζω λόγους εἰς τὸ δημόσιον.

— Τί κρύβεις τὸ τάλαντον, μοῦ ἔλεγε, βρὲ ἀδερφέ; Θὰ δώσης λόγο, νὰ τὸ ξέρης. Κριμας τὸ νάμι* καὶ τὸ καμάρι, κριμας τοὺς κόπους καὶ τὰ ἔξοδα, κριμας! Τί σοῦ χρειάζονται τὰ τόσα γράμματα κ' οἱ ἀγκοῦτσες*, τί σὲ ὠφελοῦν οἱ γιώτες καὶ τὰ ψηφιά, τί σοῦ χρησιμεύουν οἱ γλωσσες καὶ τὰ κιτάπια κι ὁ ἄμπακος*; Νά τώρα, ἡμεῖς ὅλοι εἴμαστε, νὰ ποῦμε τὴν μαύρη ἀλήθεια, κούτσουρα, δαυλιὰ καμένα, καψάλες. Τώρα πού θὰ βγῆ ὁ παπάς

νὰ πῆ τὸ Βγαγγέλιο —Τῶ καιρῶ ἐκείνῳ!— τί θὰ καταλάβωμε ἡμεῖς; Ἀνέβα ἐκεῖ στὴν πεζούλα, κι ἄνοιξε τὸ στόμα σου νὰ μᾶς ξηγήσης, νὰ μᾶς φωτίσης — ἴσως καὶ νοιώσουμε κ' ἡμεῖς τίποτα.

Ἡ ὁρμὴ τοῦ φίλου μου διεκόπη ἀπὸ τὴν τροπὴν καὶ τὴν συνέχειαν τῆς Ἀκολουθίας. Παιδιά καὶ γυναῖκες ὀλίγαι (ὅλος ὁ ἀριθμὸς τῶν πανηγυριστῶν μόλις ἔφθανε τὰς 40 ψυχάς) ἐξῆλθον ἀπὸ τὸν ναῖσκον κρατούσαι ἀνημμένα κηρία καὶ λαμπάδας καὶ ἀνέβησαν τὰς δύο βαθμίδας πρὸς τὴν χαμηλὴν ταράτσαν, ἐφ' ἧς εὕρισκόμεθα ἡμεῖς. Ἦτο ἐρείπιον παλαιᾶς οἰκίας, καὶ εἶχεν ἰσοπεδωθῆ ἀρτίως διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν προσκυνητῶν. Στενὸν ἐχώριζε τὸ ἐρείπιον τοῦτο ἀπὸ τοῦ ναοῦ, καὶ ἀντικρὺ μας ἦτο ἡ μεσημβρινὴ θύρα τῆς ἐκκλησίας. Μετ' ὀλίγον ἐξῆλθεν ὁ παπ' Ἀνδρέας, προπορευομένων μανουαλίων καὶ λαμπάδων, μὲ τὸ θυμιατὸν καὶ μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναλήψεως. Ἐτελεῖτο ἡ Λιτὴ τῆς ἀγρυπνίας. Ὁ παπ' Ἀνδρέας μὲ τὴν ὠραίαν φωνὴν καὶ τὸ παράστημά του, μουσικὸς τέλειος, ἔψαλλε τὸ γλυκὺ καὶ συμπαθέστατον: «Ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς, ὅθεν καὶ κατήλθες, μὴ ἐάσης ἡμᾶς ὀρφανούς, Κύριε».

*

**

Εἶχε φαγωθῆ ἡ συναγορίδα ἀποβραδύς. Ἦτο Τετάρτη τῆς Ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα, μὲ ἰχθυοφαγίαν κανονικὴν. Ἡ μεγάλη στάμνα μὲ τὸ Παριανὸν ἐπροτιμήθη, διὰ ν' ἀδειάσῃ ταχύτερον, ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς μεταφορὰν ὕδατος.

Ὁ πάτερ Σωφρόνιος, ὁ ἡγούμενος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, εἶχεν ἐλκυσθῆ νὰ ἔλθῃ, ἀσυνήθως ὅλως, ὡς συνέκδημος καὶ ψάλτης, εἰς τὴν μικρὰν πανηγυριν. Ὅταν εἶδε τὴν μεγάλην λάγνηνον γυρτὴν, μὲ τὸν κοκκινωπὸν ἀφρὸν εἰς τὸ στόμιον, ἐτρόμαξε κ' ἐνουθέτησε τὴν φιλικὴν παρέαν, «νὰ φυλαχθοῦν μὴν πέσουν εἰς ἀκρασίαν».

Εἰς τὸ πρόχειρον λογοπαίγνιον, ἑνὸς ἐκ τῶν ἐταίρων, ἀπήντησεν:

—Ἄς εἶναι καλύτερα νὰ σᾶς μείνῃ τὸ κρασί, παρὰ νὰ μείνετε, ὅπως λέγεις, χωρὶς κρασί!

Τότε ὁ παπ' Ἀνδρέας παρετήρησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ φυλαχθοῦν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν «κρασοκατάνουξιν» καὶ ἀνέμνησε τὸν στίχον τοῦ ψαλτηρίου «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανούξεως».

Καὶ δὲν ἐγλύτωσαν τῶ ὄντι ἀπὸ ὅ,τι ἐφοβοῦντο. Πράγματι δὲν εἶχον ἄλλο ἀγγεῖον ἀπὸ τὴν στάμναν ἱκανῶς εὐρὺ διὰ νὰ μεταφέρουν νερόν, κ' ἐπάνω στὸν Βράχον, ἀνάμεσα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ χωρίου, κατ' οὐσίαν νερόν δὲν ὑπῆρχεν. Ἦτο μία παμπάλαιος στέρνα, ὀπισθεν τοῦ βορείου τοίχου τοῦ ναῖσκου, ἣτις δυνατὸν νὰ εἶχε μίαν σπιθαμὴν πρασινωποῦ

ρευστοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ μέσα ἦσαν, πλωτὰ ἢ ὑποβρύχια, διάφορα ἀντικείμενα, καὶ ἄψυχα καὶ ζωντανά — νεροφίδες, βαθράκια, πετσιά, σαπρὰ ξυλάρια, τεμάχια πλίνθων καὶ ἀσβέστου, καὶ ἄλλα.

Ἐτελείωσεν ἡ Λιτή, καὶ μετ' αὐτὴν ὁ Ἐσπερινός, καὶ εἶτα ἤρχισεν ἡ Ἀνάγνωσις τοῦ συνήθους «Λόγου εἰς τὴν Ἀνάληψιν». Τὸ πλῆθος ἐδίψα. Ὀλίγοι ἀπετόλμησαν νὰ πίουں ἀπὸ τὴν παλαιὰν στέρναν. Ὁ Σταμάτης ὁ Καρδασάκης, παλαιὸς φίλος μου, ἤκουσε πολλὰς παρὰ πολλῶν ἰκεσίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἀδειάσει τέλος ἡ στάμνα μὲ τὸ κρασί, νὰ ὑπάγη μὲ τὸ ὄναριόν του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφήσει δεμένον ἔξω εἰς τὴν χέρσον —μέσα εἰς τὸ κατερειπωμένον χωρίον δὲν ὑπῆρχε τίποτε πρὸς βοσκήν· ἄλλως τ' ἀχθοφόρα τετράποδα δὲν ἠδύναντο ν' ἀνέλθωσι τὰ σκαλοπάτια, δι' ὧν ἀνθρωποὶ ἢ ἐρίφια ἀνέβαινον εἰς τὸν βράχον— νὰ ὑπάγη, λέγω, νὰ φέρῃ νερὸν ἀπ' τοῦ Χαιρημονᾶ τὸ ρέμα, τὸ ὁποῖον ἀπεῖχε τρισχίλια βήματα ἔξω εἰς τὴν ξηράν. Ἦτο ἤδη μεσάνυχτα καὶ σελήνη δὲν ὑπῆρχεν. Ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως, ὡς εἰκός, πίπτει ἀκριβῶς ἐπάνω στὴν χάσιν τοῦ φεγγαριοῦ.

Ἀλλ' ὁ Σταμάτης ὁ Καρδασάκης δὲν θὰ ἐχρειάζετο παρακλήσεις διὰ νὰ θελήσῃ νὰ προσφέρῃ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν. Πλὴν πῶς; Ὁ Σταμάτης δὲν ἦτο ὁ μόνος ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὴν λέξιν τοῦ Σωφρονίου καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίλεξιν τοῦ παπ' Ἀνδρέα. Δὲν ἦτο εἰς θέσιν ὥστε νὰ εἰσακούσῃ τὴν παράκλησιν.

Τὸν ἐγνώριζα ἀπὸ τὰ μικρὰ μου χρόνια. Ὅταν ἦμην παιδίον, ἐσυνήθιζα νὰ τὸν προσαγορεύω ὡς ἑξῆς:

— Σταματέλο, Σταματέλο! Θὰ τὸ παίρνης τὸ καλύβα;

Ποτὲ δὲν ἔμαθα τί ἐσήμαινεν ἡ φράσις αὕτη. Ἦκουα ἓνα μέγαλον ἐξάδελφόν μου, μᾶλλον ὁμήλικον τοῦ Σταμάτη, νὰ τὸν χαιρετίζῃ πάντοτε μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν, τὸν ἐμιμούμην ὡς ψιττακὸς κ' ἐγώ. Τώρα μόνον συμπεραίνω ὅτι ὁ Σταμάτης, νυμφευθεὶς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, θὰ ἔκαμε πενθερὸν Ἀλβανόν τινα ἢ Σλαβόφωνον μετανάστην, ὅστις, εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς προικὸς (ἐπειδὴ συνήθεια ἦτο εἰς τὸν τόπον νὰ δίδωσι καὶ οἰκίαν ὡς προῖκα), ἐκλιπαρῶν ἴσως τὸν γαμβρὸν καὶ προσπαθῶν νὰ τὸν πείσῃ νὰ μὴν ἀπαιτῇ καὶ τὴν μόνην πενιχρὰν οἰκίαν σιμὰ εἰς τὴν ἄλλην προῖκα, θὰ ἔλεγε:

— Σταματέλο, Σταματέλο. Θὰ τὸ παίρνης τὸ καλύβα;

Τὴν προτεραίαν ἀκόμη ὁ Σταμάτης, οἰκογενειακὸς μου φίλος, μαθὼν ὅτι ἔμελλον νὰ συμμετάσχω τῆς ἐκδρομῆς, μοὶ εἶχε προσφέρει τὸ ὄναριον διὰ νὰ καβαλικέψω· ἀλλ' ἐγὼ ἀπεποιήθην, προτιμήσας νὰ ὑπάγω πεζός. Καὶ τώρα ἐνθυμηθεὶς τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον ἀστεῖσμόν, ἀπηύθυνα αὐτῷ τὸν λόγον:

— Σταματέλο, Σταματέλο! Θὰ τὸ παίρνης τὸ... λαίηνα;

— Πῶς νὰ τὸ πάρω, μοῦ ἀπήνητησεν ἡ βάρκα σαλεύει... κάνει νερά!

Καὶ ἀπεκοιμήθη εἰς τὴν βάσιν ἐτοιμορρόπου χαμηλοῦ τοίχου.

*

**

Ἐπροχώρει ἤδη εἰς τὸν ὄρθρον ἢ νυκτερινὴ ἀκολουθία, καὶ ἠτοιμαζόμενη νὰ εἰσέλθῃ, ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ μέρος· ἀλλὰ μὲ ἐπρόλαβεν ὁ φίλος μου, ὁ Νικολάκης ὁ Κόκκινος, ὀρμήσας εἰς δευτέραν ἔφοδον:

— Τώρα, τί λένε μέσα; Καταλαβαίνω ἐγὼ τίποτα;... Ὅπως ὁ φιλάργυρος μὲ τὸν θησαυρό του, τὸ ἴδιο καὶ σὺ μὲ τὰ γράμματά σου· τὰ κρύβεις, τὰ χώνεις βαθιά. Τί κατάλαβες; Τί θὰ καταλάβης; Μὲ αὐτὰ θὰ σὲ θάψουν· τὸ ἴδιο ὅπως ὁ γερο-Ματσούκας (ἐννόει ἕνα ἐντόπιον κεφαλαιοῦχον) μὲ τὰ γρόσια τὰ πολλά! Τόσοι ψευτοφυλλάδες* μὲ κάτι κολλυβογράμματα, τόσοι ψευτοδικολάβοι μὲ τὶς ἑλληνικοῦρές τους, καὶ κάνουν φιγούρα... καὶ σὺ κάθεται στὴν ἄκρη, βρὲ ἄνθρωπε, καὶ δὲν ἀνοίγεις τὸ στόμα σου νὰ μιλήσης... Δὲ σ' ἄκουσα ποτέ μου νὰ μιλήσῃ περὶ γραμμάτου καὶ σὺ, μόνε τὰ λίγα λόγια πὺν βγάζεις μὲ τὴν τσιμπίδα ἀπ' τὸ στόμα σου, τὰ λὲς χωριάτικα, τὸ ἴδιο σὰν ἐμένα... Κρῖμα στὰ γράμματα! Κρῖμας!

Θὰ ἐξηκολούθει νὰ λέγῃ ἀκόμη, ἀλλ' ἐβγήκε ὁ παπὰς νὰ μᾶς θυμιάσῃ, εἰς τὸν Β' Πολυέλεον, κ' ἐπωφεληθεῖς ἐγὼ εἰσηλθὼν εἰς τὸν ναόν.

*

**

Τὰ γλυκοχαράματα, ὅταν ἐμβήκαμεν εἰς τὴν λειτουργίαν, μαζί μὲ τὸ ρόδισμα τὸ γλυκὺ τῆς αὐγῆς, ἠρχίσαμεν ν' ἀκούωμεν κανονιοβολισμοὺς ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος. Μοῖρα τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, περιπλέουσα εἰς τὸ Αἰγαῖον, διήρχετο περὶ τὰ Ἐρημονήσια, κ' ἐξετέλει χειρισμοὺς καὶ πυρὰ πρὸς τῆς ἀνατολῆς. Ἀφ' ἐσπέρας εἶχομεν ἰδεῖ ἐν ἡ δύο θωρηκτά, πλέοντα μακρὰν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἐξήλθομεν κ' ἐκοιτάζομεν ἀπλήστως, πρὸς ἀνατολάς.

Μετ' ὀλίγον ἔπαυσαν οἱ κανονιοβολισμοί. Εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ἐνῶ ὁ παπὰς ἐμοίραζε τὸ ἀντίδωρον, ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατεῖλει ἀκόμη.

Ἐκαθίσαμεν νὰ πῖωμεν τὸν καφέν. Πλησίον μου ἦτο ὁ φίλος μου ὁ Κόκκινος.

— Τώρα λοιπόν, ὅλα μας καλά, ἤρχισε τρίτην ἔφοδον οὗτος, μονάχα πῶς δὲν ἐκαταλάβαμε τίποτε. Ἄνοιξε καὶ σὺ τὸ στόμα σου κ' εἶπε δυὸ λόγια, νὰ

μᾶς φωτίσης...

Αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ἐβάσταξα, καὶ ἠναγκάσθην ν' ἀπαντήσω.

— Δὲν θέλετε νὰ φωτισθῆτε, καὶ γι' αὐτὸ μένετε ἀφώτιστοι.

— Γιατί, πῶς; Δὲ σὲ καταλαβαίνω.

— Τὴν ἄκουσες πρωτύτερα, ἀποβραδύς, τὴν Ἀνάγνωση;

— Τὸ Συναξάρι;

— Ναί.

— Ὅχι, δὲν ἄκουσα· εἶχα κουβέντα ἐκεῖ.

— Νά, λοιπόν, πού δὲν θέλεις νὰ φωτισθῆς· τὸ ἴδιο κ' οἱ ἄλλοι. Ὅλα εἶν' ἐξηγημένα· ὅλα τὰ ἔχει ἡ ἐκκλησία σὲ ἀπλή γλώσσα. Ἀλλὰ δὲν θέλουμε νὰ τ' ἀκοῦμε.

— Αὐτὸ εἶναι; Ἡ μήπως θέλει ὁ κόσμος, τί νὰ σοῦ πῶ, λόγο; Ἐνα πρᾶμα ποὺ νὰ ἔναι κάπως ζωντανό!

— Θέλει δυστυχῶς λόγο, καὶ πολλοὺς λόγους μάλιστα... θέλει κάτι ὡσὰν θέαμα, καὶ τὰ θέλει ὅλα λογοκοπικὰ καὶ θεατρικὰ· καὶ δι' αὐτὸ ὅσοι βγάζουν λόγους πεντάρικους ἢ δεκάρικους, εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ πλήθος· καὶ δι' αὐτὸ... τὰ προκόψαμε.

(1925)

1. Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδος!... αἰώνιον θέρος τὰ χρυσώνει ἀκομῆ. (Στίχοι τοῦ λῃρ. Μπαύρων.)

2. *Kāla* τὰ ξύλα καὶ τὰ πλοῖα.